

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ: ПОЛІТИЧНІ СИСТЕМИ В УМОВАХ КУЛЬТУРНОЇ ФРАГМЕНТАЦІЇ

GLOBALIZATION AND NATIONAL IDENTITY: POLITICAL SYSTEMS IN THE CONDITIONS OF CULTURAL FRAGMENTATION

Головень Ю.Є.,

*аспірант кафедри політології та загальноправових дисциплін
Національного університету «Запорізька політехніка»*

Буканов Г.М.,

*доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри конституційного, адміністративного та трудового права
Національного університету «Запорізька політехніка»*

У статті проаналізовано взаємозв'язок між процесами глобалізації та трансформацією національної ідентичності, що безпосередньо впливає на політичні системи сучасних держав. Глобалізаційні процеси, з одного боку, сприяють уніфікації політичних та економічних практик, формуванню спільних нормативно-правових стандартів, розширенню міжнародного співробітництва, а з іншого – провокують виклики для збереження національних культурних, соціальних та політичних традицій.

Встановлено, що процеси глобалізації мають подвійний вплив на політичні системи: вони сприяють політичному та економічному зближенню держав, що виражається у створенні наднаціональних структур, посиленні регіональних інтеграційних об'єднань, гармонізації законодавчих норм, а також стимулюють національні держави до активного пошуку механізмів збереження ідентичності та адаптації до змінного світового порядку.

Водночас адаптація національних політичних систем до глобалізаційних викликів відбувається нерівномірно. Одні держави все більше орієнтуються на інтеграційні процеси, посилюючи взаємодію у політичній, економічній та правовій сферах, що передбачає гармонізацію політичних рішень, спільне регулювання економічних процесів та формування міжнародних правових механізмів. Інші держави, навпаки, зосереджуються на збереженні власної національної ідентичності, що проявляється у підтримці державної мови, збереженні культурних традицій, розвитку історичної пам'яті та навіть посиленні політичного націоналізму.

У статті зроблено висновок про те, що глобалізація не лише змінює традиційні уявлення про національну ідентичність, але й трансформує самі політичні системи, змушуючи їх адаптуватися до нових викликів. Взаємодія між глобальними інтеграційними процесами та національними політичними особливостями залишається динамічним процесом, що потребує подальших досліджень, особливо в аспектах політичної стабільності, демократичних практик та соціокультурної згуртованості.

Ключові слова: глобалізація, національна ідентичність, політичні системи, інтеграційні процеси, суверенітет.

The article analyzes the relationship between globalization processes and the transformation of national identity, which directly affects the political systems of modern states. Globalization processes, on the one hand, contribute to the unification of political and economic practices, the formation of common regulatory and legal standards, the expansion of international cooperation, and on the other hand, provoke challenges to the preservation of national cultural, social and political traditions.

It has been established that globalization processes have a dual impact on political systems: they contribute to the political and economic rapprochement of states, which is expressed in the creation of supranational structures, the strengthening of regional integration associations, the harmonization of legislative norms, and also stimulate national states to actively search for mechanisms for preserving identity and adapting to a changing world order.

At the same time, the adaptation of national political systems to the challenges of globalization is uneven. Some states are increasingly oriented towards integration processes, strengthening interaction in the political, economic and legal spheres, which involves the harmonization of political decisions, joint regulation of economic processes and the formation of international legal mechanisms. Other states, on the contrary, focus on preserving their own national identity, which is manifested in the support of the state language, the preservation of cultural traditions, the development of historical memory and even the strengthening of political nationalism.

The article concludes that globalization not only changes traditional ideas about national identity, but also transforms political systems themselves, forcing them to adapt to new challenges. The interaction between global integration processes and national political characteristics remains a dynamic process that requires further research, especially in the aspects of political stability, democratic practices and socio-cultural cohesion.

Key words: globalization, national identity, political systems, integration processes, sovereignty.

Постановка проблеми та її зв'язок із науковими чи практичними завданнями. Сучасний світ перебуває в епіцентрі парадоксального протистояння: з одного боку, глобалізація стирає кор-

дони, інтегруючи економіки, культури та політичні інститути, з іншого – національна ідентичність набуває нових форм, часто як реакція на загрозу втрати автономії. Ця динаміка загострюється куль-

турною фрагментацією, коли суспільства розколюються на ідеологічні, етнічні чи релігійні групи, що вимагають від політичних систем нових механізмів інтеграції. Піднесення популізму, міграційні кризи, конфлікти навколо історичної пам'яті (наприклад, дебати щодо колоніальної спадщини в Європі чи статусу мовних меншин в Індії) свідчать про те, що класичні моделі національної консолідації вже не функціонують. У цьому контексті дослідження взаємодії глобалізації та національної ідентичності стає ключем до розуміння майбутнього політичного устрою.

Глобалізація, як процес взаємозв'язку економік, суспільств і культур, є визначальною рисою сучасності. У 2025 році вона посилюється завдяки цифровим технологіям, що сприяють культурному обміну. Водночас національна ідентичність, яка базується на спільній культурі, історії та цінностях, зазнає викликів через цю інтеграцію. Зростання націоналістичних рухів, таких як популізм у різних країнах, підкреслює напругу між глобальними силами та регіональними ідентичностями. Розуміння, як політичні системи реагують на ці зміни, є критичним для внутрішнього управління та міжнародних відносин.

Глобалізація, визначена як зростання взаємозв'язку і залежності між країнами через обмін товарами, послугами, інформацією та ідеями, є ключовою рисою XXI століття. Станом на 2025 рік, завдяки цифровим технологіям, цей процес пришвидшився, полегшуючи культурний обмін і створюючи умови для змішування ідентичностей. Національна ідентичність, яка включає відчуття приналежності до нації та спільну культуру, історію та цінності, зазнає значного впливу. Події, такі як зростання популістських рухів у Європі та Азії, свідчать про напругу між глобальними силами та регіональними ідентичностями. Наприклад, у Європейському Союзі (ЄС) спостерігається баланс між економічною інтеграцією та збереженням національних ідентичностей, що підкреслює актуальність теми для внутрішнього управління та глобальної стабільності.

Політичні системи XXI століття опинилися в пастці між необхідністю адаптуватися до глобальних викликів (від кліматичних змін до цифрової революції) та зростаючим тиском з боку громадян, які вимагають захисту локальних цінностей. Культурна фрагментація, посилена соціальними мережами та міграцією, перетворює національні держави на арену конкуренції альтернативних ідентичностей. Наприклад, у ЄС інтеграційні процеси супроводжуються зростанням праворадикальних рухів, які апелюють до «захисту європейської цивілізації». У країнах Африки колоніальні кордони, проведені без урахування етнічного розмаїття, продовжують генерувати конфлікти. Таким чином, проблема полягає в тому, чи здатні політичні інсти-

тути виконувати роль медіаторів між глобалізованими елітами та фрагментованими масами, чи їхня легітимність поступово піддається ерозії на користь транснаціональних структур чи локальних спільнот.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Теоретичні засади дослідження глобалізації та ідентичності закладені в працях С. Гантінгтона [11], який акцентував на конфлікті між культурними ареалами, та Б. Барбера [3], що описував боротьбу між фундаменталізмом і глобальним споживацтвом. А. Аппадурай в концепції «культурних потоків» довів, що глобалізація не є одностороннім процесом, а породжує гібридні ідентичності [1]. Дослідження П. Норріс [12] та Я. Сойсал [17] розкривають зв'язок між ерозією традиційної ідентичності та політичною нестабільністю. Проте недостатньо вивчено, як саме політичні системи можуть інституційно враховувати культурну фрагментацію без втрати ефективності. Цю прогалину в науковому дискурсі заповнюють роботи І. Крестева [8], який аналізує кризу ліберальної демократії в умовах зростання ідентитарних рухів, та Н. Фрейзер, що пропонує переосмислити соціальний контракт у глобальному контексті [7].

Наукове дослідження взаємозв'язку між глобалізацією та національною ідентичністю має багату історію. Деякі вчені, такі як А. Аппадурай [1] і У. Бек [5], стверджують, що глобалізація зменшує значення національної ідентичності, оскільки люди дедалі більше ототожнюють себе з глобальними чи транснаціональними спільнотами. Інші, як С. Гантінгтон [11] і А. Сміт [16], вважають, що глобалізація посилює національну ідентичність як форму опору, щоб зберегти культурну унікальність.

Емпіричні дослідження, щодо проблематики, зазначеної у темі статті надають неоднозначні результати. Г. Аріелі [2] у своєму аналізі даних з 63 країн виявив, що вищі рівні глобалізації пов'язані з нижчим рівнем патріотизму та етнічної ідентичності, але не впливають на загальне відчуття приналежності до нації. Автор підтвердив, що глобалізація негативно впливає на етнічну ідентичність, але зв'язок між патріотизмом і етнічною ідентичністю залишається сильним, що вказує на те, що навіть при зниженні етнічної ідентичності патріотичні особи зберігають її значущість [2].

Д. Хелд, А. МакГрю аналізують розбіжності між різними соціальними групами (включаючи еліти та маси) у контексті глобалізації, акцентуючи на тому, як глобалізація впливає на їхні ідентичності [10]. М. Стегер розглядає різні підходи до глобалізації, в тому числі як вона впливає на культурні та національні ідентичності в різних соціальних групах, таких як еліти та широка публіка [18]. В. Рудометов розглядає як глобалізація змінює національні ідентичності, особливо серед еліт, і досліджує

феномен «глокалізації», що є важливим для розуміння транснаціональних ідентичностей [15].

П. Норріс і Р. Інглхарт зазначають, що глобалізація пов'язана зі зсувом до постматеріалістичних цінностей, що може складно впливати на національну ідентичність [12]. Таким чином, наукова спільнота зробила значний прогрес у вивченні проблематики, але складність теми вимагає подальших досліджень.

Формулювання мети статті. Метою цієї статті є аналіз взаємодії глобалізації та національної ідентичності в контексті політичних систем, які стикаються з викликами культурної фрагментації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Політичні системи адаптуються до глобалізації, реагуючи на економічні, культурні та соціальні зміни, що впливають на їхню структуру та функції, але ця адаптація є контекстуально залежною та часто суперечливою, відображаючи складність глобалізованого світу. Культурна фрагментація виникає через різне сприйняття глобальної культури різними соціальними групами, що може призвести до роздробленості культурних норм і конфліктів інтересів. Наприклад, еліти можуть приймати більш транснаціональні ідентичності, тоді як широка публіка залишається прихильною до національних, що створює розкол у суспільстві. Політичні системи стикаються з вибором: чи зміцнювати традиційні національні ідентичності як захист від глобалізації, чи переходити до більш інклюзивних, громадянських моделей, які враховують різноманітність. Це питання є центральним для розуміння адаптивності політичних систем у сучасному світі.

Глобалізація, розуміється як інтенсифікація транснаціональних взаємодій. Вона перетворила національну ідентичність на динамічний конструкт, що постійно перевизначається під впливом зовнішніх чинників. Політичні системи, сформовані в епоху Вестфальського миру, орієнтувалися на гомогенізацію населення в межах державних кордонів. Однак сьогодні ця модель стикається з потрійним тиском: згори – через інститути глобального управління (МВФ, СОТ, ЄС), знизу – через вимоги автономії від регіональних спільнот (Каталонія, Курдистан), із середини – через розкол суспільства на групи. Наприклад, у Франції політика лаїцитету, що забороняє релігійну символіку в школах, все частіше розглядається мусульманською спільнотою як інструмент дискримінації, що породжує парадокс: держава, яка історично будувала ідентичність на універсалістських принципах, змушена балансувати між інтеграцією та винятками.

Культурна фрагментація, на відміну від традиційного культурного плюралізму, має деструктивний потенціал, оскільки ґрунтується не на взаємному визнанні, а на взаємному запереченні. Соціальні мережі, алгоритми яких підсилюють

поляризацію, перетворюють політичний діалог на сутичку наративів. Це особливо помітно в країнах із слабкими політичними інститутами: в Бразилії під час президентства Ж. Болсонару групи, що заперечують Covid-19, змогли мобілізувати мільйони через Telegram, а в М'янмі Facebook став платформою для розпалювання ненависті проти рохінджа. У відповідь держави вдаються до різних стратегій: від жорсткої цензури (Китай) до спроб створити «цифровий суверенітет» (ЄС з GDPR). Однак жодна з цих моделей не гарантує збереження національної ідентичності як інклюзивного концепту.

Політичні системи, що історично будувалися на принципах представницької демократії, виявляються неефективними в умовах, коли громадяни ототожнюють себе не з нацією, а з вузькими спільнотами. Наприклад, у США зростання політичної поляризації між республіканцями та демократами відображає не лише ідеологічні розбіжності, а й глибокі культурні розколи (міські та сільські, «білі» та «латиноамериканці»). У відповідь популістські лідери, такі як Д. Трамп або В. Орбан, пропонують повернення до міфізованого минулого, де ідентичність була «чистою». Проте ця стратегія лише поглиблює кризу, оскільки ігнорує реальність глобалізованого світу, де культурні кордони проходять не між державами, а через них.

Існує кілька теоретичних перспектив для розуміння взаємозв'язку між глобалізацією та національною ідентичністю. Однією з основних є теза про гомогенізацію, яку висуває Дж. Рітцер [14]. Він стверджує, що глобалізація сприяє поширенню домінуючої (часто західної) культури, що в свою чергу призводить до ерозії місцевих культур і національних ідентичностей. Наприклад, глобальне споживання медіа, таких як голлівудські фільми, може сприяти зменшенню культурних відмінностей.

Інша перспектива, теза про гібридизацію, представлена Н. Пітерс, стверджує, що глобалізація веде до змішування різних культур, що призводить до створення нових, гібридних ідентичностей. Ці ідентичності не є ані чисто місцевими, ані глобальними. Наприклад, індійська кіноіндустрія Боллівуд є яскравим прикладом того, як індійська культура адаптується до глобальних впливів, одночасно зберігаючи свою унікальність [13].

З іншого боку, теза про опір, яку підтримують А. Аппадурай [1] і А. Сміт [16], наголошує на тому, що глобалізація спричиняє посилення національних ідентичностей як форми опору загрозам культурної цілісності. Наприклад, націоналістичні рухи в Європі можуть бути відповіддю на політику ЄС та її вплив на національні традиції та культури.

Таким чином, різні теоретичні підходи до вивчення глобалізації і національної ідентичності підкреслюють складність і багатоаспектність вза-

ємодії між глобальними процесами та локальними культурними ідентичностями.

Глобалізація та національна ідентичність є двома взаємопов'язаними, але часто суперечливими явищами. З одного боку, глобалізація сприяє поширенню єдиних культурних стандартів, уніфікації мов, інтеграції економік та формуванню наднаціональних політичних структур. Це проявляється у домінуванні міжнародних мов, стандартизації освітніх програм та розширенні глобальних інформаційних мереж. Разом із цим, глобалізаційні процеси стимулюють поширення космополітичних ідей та універсальних прав людини, що впливає на зміну суспільних цінностей.

З іншого боку, національна ідентичність виступає як механізм збереження культурної унікальності та суверенітету. У відповідь на глобалізаційні виклики, багато країн активізують процеси відродження власних традицій, мови та історії, наголошуючи на важливості патріотизму та національної самосвідомості. Це проявляється у підтримці національного виробника, зміцненні ролі національних ЗМІ та популяризації історичних та культурних особливостей.

В економічному аспекті глобалізація означає інтеграцію у світові ринки, що може призводити до залежності від міжнародних корпорацій. Водночас національна ідентичність стимулює розвиток внутрішнього виробництва та підтримку національного бізнесу. У політичному вимірі глобалізація сприяє розвитку наддержавних структур, таких як ООН чи ЄС, тоді як національна ідентичність акцентує увагу на збереженні суверенітету та національних інтересів.

Таким чином, глобалізація та національна ідентичність є двома паралельними процесами, що можуть як конфліктувати, так і взаємодоповнювати один одного. Виклики, породжені глобалізацією, часто стають поштовхом до зміцнення національної самосвідомості, тоді як інтеграція

у світове співтовариство відкриває нові можливості для розвитку кожної країни.

Для наочності вбачається можливим складення таблиці, щодо співвідношення між глобалізацією та національною ідентичністю

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Глобалізація та культурна фрагментація ставлять політичні системи перед вибором: або трансформуватися, або втратити легітимність. Для подолання цього виклику необхідні інституційні інновації, що поєднують гнучкість до глобальних трендів із захистом локальних цінностей. Наприклад, модель «конституційного патріотизму» (Ю. Хабермас), яка будує ідентичність на загальних правових принципах, а не етнічності, може стати основою для інклюзивних суспільств. Крім того, цифрові технології мають бути інтегровані в політичні процеси не як інструменти маніпуляції, а як платформи для діалогу. Національні держави мають визнати, що їхня роль уже не полягає в монополії на ідентичність, а в координації різноманітних спільнот у межах глобалізованого світу.

Взаємозв'язок між глобалізацією та національною ідентичністю є складним і багатограним: глобалізація може зменшувати етнічну ідентичність і патріотизм, але також провокувати їхнє посилення як форми опору. Політичні системи повинні адаптуватися, можливо, просуваючи інклюзивні громадянські ідентичності та управляти культурною фрагментацією через плюралістичні політики.

Перспективи подальших досліджень охоплюють аналіз еволюції політичних систем у контексті глобалізації, баланс між національним суверенітетом та інтеграційними процесами, трансформацію політичної стабільності у безпековому дискурсі, роль політичної культури у формуванні демократичних інститутів.

Таблиця 1

Співвідношення змістовних аспектів глобалізації та національної ідентичності

Аспект	Вплив глобалізації	Вплив національної ідентичності
культура	поширення глобальних трендів, стандартизація культурних практик	збереження традицій, культурне відродження
мова	домінування міжнародних мов (англійська, китайська)	популяризація національних мов
економіка	інтеграція у світовий ринок, залежність від глобальних процесів	підтримка національного виробника, економічний патріотизм
політика	формування наднаціональних структур (ООН, ЄС)	прагнення до суверенітету, національний інтерес
освіта	уніфікація освітніх стандартів, міжнародні програми	викладання національної історії
соціальні цінності	космополітизм, універсальні права людини	збереження традиційних цінностей, національна свідомість
технології та медіа	глобальні інформаційні мережі, вплив ЗМІ	створення національного інформаційного простору

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Appadurai A. *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. University of Minnesota Press. 1996. 248 p.
2. Ariely, G. *Globalization and the Decline of National Identity? An Exploration across Sixty-Three Countries. National and Nationalism*. 2012. № 18. P. 461-482.
3. Barber B. *Jihad vs. McWorld: How Globalism and Tribalism Are Reshaping the World*. New York: Ballantine Books. 1995.
4. Bauman Z. *Liquid Modernity*. John Wiley and Sons Ltd. 2000. 240 p.
5. Beck U. *What Is Globalization?*. Polity Press. 2000. 192 p.
6. Castells M. *The Rise of the Network Society*. Wiley-Blackwell. 2010. 594 p.
7. Fraser N. *Transnationalizing the Public Sphere*. Polity. 2014. 176 p.
8. Krastev, I. *After Europe*. University of Pennsylvania Press. 2017. 128 p.
9. Habermas J. *The Inclusion of the Other: Studies in Political Theory*. Mit Pr. 1998. 320 p.
10. Held D., & McGrew A. *Globalization/Anti-Globalization: Beyond the Great Divide*. Polity Press. 2007. 304 p.
11. Huntington S. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. Simon & Schuster. 2011. 368 p.
12. Norris P., Inglehart R. *Cultural Backlash: Trump, Brexit, and Authoritarian Populism*. Cambridge University Press. 2019. 564 p.
13. Pieterse Ne. J. *Globalization and culture: Global mélange*. Lanham: Rowman & Littlefield. 2009. 196 p.
14. Ritzer G. *The Globalization of Nothing*. 2nd. 2007. 264 p.
15. Roudometof V. Transnationalism, Cosmopolitanism and Glocalization. *Current sociology*. 2005. № 53(1). P. 113-135.
16. Smith A. D. *Nations and Nationalism in a Global Era*. Polity Press. 1995. 216 p.
17. Soysal Y. *Limits of Citizenship: Migrants and Postnational Membership in Europe*. Chicago: University of Chicago Press. 1994.
18. Steger M. B. *Globalization: A Very Short Introduction* (4th ed.). Oxford University Press. Oxford University Press. 2017. 176 p.